

Методика укладання біобібліографічних показників: з досвіду роботи Науково-технічної бібліотеки Львівської політехніки

ЩИТИНСЬКА Галина Мар'янівна

Завідувач сектора НТБ Національного університету
«Львівська політехніка»

Анотація

У статті розглянуто методику створення персональних біобібліографічних показників, зокрема: структуру, наповнення розділів, характерні особливості та етапи укладання. Охарактеризовано склад серії «Біобібліографія вчених Львівської політехніки».

Ключові слова: *персональні біобібліографічні показники, методика укладання.*

Abstract

The article «Bibliographic Index Creating Method: Lviv Polytechnic Scientific Library Experience» by H. Shchytynska deals with methods of creating personal bibliographic indexes, namely structure, section filling, typical peculiarities and stages of creation. The content of “Lviv Polytechnic Scientists Biobibliography” series is overviewed.

Keywords: *personal bibliographic indexes, creating method.*

Виявлення даних про діяльність та публікації державних, суспільних діячів, вчених та артистів, художників є однією із важливих складових довідково-бібліографічного обслуговування. На основі цих даних укладають біобібліографічні посібники, які різняться різноманітністю видів: біобібліографічні (персональні)

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

показчики, біографічні і біобібліографічні словники, збірники біографій і життєписів, книги родоводів, некрополі, словники портретів, каталоги персональних художніх виставок, електронні бази даних персоналій та персональні сайти в Інтернеті.

У сучасних умовах одним із засобів представлення наукової діяльності вищого навчального закладу та просування у суспільстві наукових досліджень як окремого вченого, так і наукових колективів може служити біобібліографія, яка є одним із найстаріших і традиційних напрямків бібліографії.

Біобібліографічний показчик є різновидом бібліографічної продукції, в якому інформація про твори друку певної особи поєднана з біографічними даними про їх автора та літературою йому присвяченою. Поєднуючи в собі певні історичні дані з ретроспективною інформацією ці показчики служать розвитку сучасної науки.

Бібліотеки вчз є центрами вивчення наукової спадщини провідних учених з метою презентації громадськості їхнього вкладу у науковий розвиток країни та продемонструвати напрямки наукової діяльності професорсько-викладацького складу університету. Завданням будь-якого біобібліографічного показчика, який укладесться до певної ювілейної дати є створення цілісного образу вченого-професіонала з метою представити основні результати його наукової, науково-організаційної, державної і громадської діяльності, його внеску в розвиток вітчизняної та світової науки.

Одночасно ці показчики служать рекламою діяльності науковців та формуванню іміджу навчальної установи, в якій вони працюють, і дають змогу спеціалістам одержати інформацію про тих, хто працює у цій же галузі та яких успіхів вони досягли. Укладені за науково-обґрунтованою методикою вони можуть стати однією із сходинок рекламної кампанії не тільки науковця, а й вищого навчального закладу з метою просування вченими

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

своїх досліджень, самоствердження в науковій спільноті, пошуку партнерів, інвесторів та замовників.

Перший персональний (біобібліографічний) покажчик, присвячений доктору хімічних наук, професорові Д. К. Толопку було укладено у 1982 році працівниками кафедри технології основного органічного та нафтохімічного синтезу хімічного факультету Львівської політехніки (тодішнього Львівського політехнічного інституту), чим було започатковано створення низки публікацій такого типу кафедрами Політехніки.

Першою спробою укладання біобібліографічних покажчиків бібліотекою Львівської політехніки був підготований у 1986 році покажчик присвячений професорові, доктору технічних наук Ф. Є. Клименку. У 1996 році бібліотекою Національного університету «Львівська політехніка» було започатковано видання серії біобібліографічних покажчиків «Біобібліографія вчених Львівської політехніки», видавши покажчик присвячений професорові, завідувачеві кафедри «Конструювання та технології виробництва радіоапаратури», академікові Академії інженерних наук А. А. Смердову. На сьогоднішній день ця серія налічує 51 випуск.

Ознайомившись з теоретико-методичними матеріалами [1, 2], узагальнивши власний досвід [3–8] та досвід інших бібліотек [9–11], нами було розроблено технологію укладання біобібліографічних покажчиків. Її було оформлено як інструкцію з укладання біобібліографічних покажчиків, де поетапно викладено шлях створення цих посібників та вимоги до кожного з розділів.

Важливим елементом при створенні такого покажчика є визначення хронологічного охоплення матеріалу в ньому – рік першої публікації та рік укладання покажчика.

Традиційні біобібліографічні посібники, як правило, мають таку **структуру**:

- передмова;

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

- біографічний нарис (не є обов'язковим елементом покажчика);
- основні дати життя та діяльності;
- література про вченого;
- список праць діяча;
- допоміжні покажчики.

Проаналізуємо зміст та логіку укладання кожного розділу.

«**Передмова**» – у цьому розділі коротко висвітлюють роль діяча у розвитку науки, розкривають читацьке і цільове призначення, структуру посібника, хронологічний обсяг літератури, принципи її відбору, а також допоміжні покажчики.

Розділ «**Біографічний нарис**» містить характеристику найважливіших напрямів професійної, педагогічної, державної та громадської діяльності науковця та основних його праць, характеристика тогочасного стану суспільства та науки. Цей розділ мусить бути пов'язаним з основними датами життя та діяльності науковця. Зв'язок між біографічним нарисом і покажчиком праць здійснюється за допомогою посилань до бібліографічних записів у покажчику. Як посилання використовують порядкові номери бібліографічних записів, які беруть у квадратні дужки: «Якість проведення вимірювання у лабораторіях» [200].

Заголовок цього розділу може називатися так: «Короткий нарис життя та наукової діяльності» і готується спеціалістом з певної галузі науки.

Певні особливості має розділ «**Основні дати життя та діяльності**». Відомості у ньому розміщуються у хронологічному порядку, або оформляються у формі хроніки. Після вказання року наводять короткий запис основної події. Якщо в одному році відбулось декілька подій, то дані про них розміщують також в хронологічному порядку, при цьому рік не повторюють, а замінюють знаком «←». Наприклад:

1972 Обрано академіком АН України

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

– Присвоєно Державну премію України в галузі науки та техніки.

Розділ «Література про життя та діяльність» містить публікації про життєвий шлях вченого, його наукову, науково-організаційну, практичну, педагогічну, державну та громадську діяльність. Зібраний матеріал розташовують за роками видань, в межах року – за алфавітом авторів та назв робіт. Літературу іноземними мовами в такому ж порядку розміщують в кінці року. Доцільно також в цьому розділі робити посилання до електронних адрес персональних сайтів та сайтів тих організацій, в яких людина працювала чи працює. Основними джерелами пошуку матеріалу до цього розділу є:

- особова справа;
- біографічні та бібліографічні словники діячів відповідних галузей науки;
- галузеві та загальні енциклопедії;
- галузеві біобібліографічні покажчики;
- каталоги та картотеки бібліотек;
- Інтернет.

Необхідно зауважити, що матеріали про нагородження діяча орденами та медалями, присвоєння йому почесних звань, присудження державних чи інших премій, обрання на певні посади не подаємо у цей розділ. Ці дані наводимо у вступній статті та в основних датах життя та діяльності. Також не подаємо в цьому переліку тих публікацій, в яких тільки згадується його прізвище, без розгорнутої оцінки його діяльності.

«Список праць діяча». Роботи автора у розділі розміщуємо у хронологічному порядку – за роками видання, а в межах року – за видами документів (документи одного виду розміщують за алфавітом) за такою схемою:

- книги та брошури українською мовою;
- статті та інші матеріали із неперіодичних, продовжуваних і періодичних видань, в т.ч. газет;

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

- депоновані рукописи;
- патентні документи (при їх великій кількості можливо виділити їх окремим рядом);
- рецензії;
- переклади;
- видання, укладачем яких був діяч;
- праці під редакцією діяча, крім періодичних, продовжуваних та серійних видань, в підготовці яких брав участь як головний чи відповідальний редактор, голова чи член редколегії (ця сторона діяльності висвітлюється і у вступній статті);
- видання іноземними мовами.

При укладанні цього розділу важливо звернути увагу на те, що до покажчика праць не включаємо неперіодичні видання, в редагуванні яких діяч брав участь як член редколегії. Ці дані також не відображаємо у вступній статті. Обов'язковою умовою розділу є вивчення всіх відібраних матеріалів *de visu*, в інших випадках описи позначаємо астериском (*), про що вказуємо у передмові.

Розглянемо особливості укладання **довідкового апарату** біобібліографічного посібника, який містить **передмову** та **іменний покажчик**. Основні вимоги до створення передмови нами було розглянуто вище.

Іменний покажчик є обов'язковим елементом довідкового апарату біобібліографічного покажчика. У ньому наводять прізвища та ініціали, або імена осіб, які зустрічаються у бібліографічних записах, за винятком тих, які присвоєно установам чи організаціям, або входять у назви законів, теорій, формул. Якщо прізвище та/або ініціали будь-якої особи наведено в літературі про діяча або покажчику його праць різними мовами, то в іменному покажчику спочатку наводимо прізвища українською мовою, а в дужках – іншими мовами із посиланням на відповідний номер бібліографічних записів.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Останнім етапом укладання покажчика є:

- нумерування всіх бібліографічних описів в літературі про життя та діяльність та в покажчику праць. Зазначимо, що ці записи повинні мати самостійну нумерацію;
- укладання допоміжних покажчиків, оформлення змісту, титульного аркуша та його звороту.

Необхідно підкреслити, що останнім часом нами значно розширено структуру розділів біобібліографічних покажчиків. У персональних покажчиках бібліотеки, крім біографічних довідок та бібліографії, з'явилися тексти статей науковців, їхні художні твори, спогади, публікації учнів, створених ними наукових шкіл, рецензії, великий ілюстративний матеріал з особистих архівів.

У зв'язку із впровадженням бібліотекою автоматизованої системи «УФД/Бібліотека» дещо змінився й оптимізувався процес укладання біобібліографічних покажчиків. За нашою ініціативою у систему було введено поле індексу цитування, що в майбутньому дасть змогу впровадити у персональні покажчики розділу із цитованими науковими працями автора, що, на нашу думку, служитиме оцінкою рівня визнання автора та міри його інтелектуального впливу на розвиток певної наукової проблеми, продуктивності його наукової роботи.

Крім популяризації досягнень університетської науки, біобібліографічні покажчики служать створенню інформаційної бази для вивчення історії окремих наукових дисциплін і збереженню образів видатних та молодих вчених, провідних та новостворених наукових шкіл для наступних поколінь. Маємо надію, що в майбутньому бібліотекою буде організовано пошук бібліографічної та біобібліографічної інформації про молодих талановитих вчених Політехніки, про створені наукові школи та з'являться бібліографічні посібники їм присвячені та при цьому ще більше зростатиме роль бібліотеки в інформаційному забезпечення науки.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Список використаних джерел:

1. Диомидова Г. Н. Библиографоведение : учебник / Г. Н. Диомидова. – СПб. : Профессия, 2002. – 285 с.
2. Справочник библиографа / науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2008. – 528 с. – (Серия «Библиотека»).
3. Белоус І. О. Бібліографічні видання бібліотеки Львівської політехніки – важлива складова джерельної бази з історії університету / І. О. Белоус // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., 15–16 берез. 2012 р., Хмельницький. – Хмельницький, 2012. – С. 206–211.
4. Белоус І. О. Бібліографічні покажчики, видані бібліотекою / І. О. Білоус // Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська політехніка» : монографія / І. О. Белоус, О. В. Шишка, Д. О. Тарасов ; Нац. ун-т «Львів. політехніка» ; за заг. ред. А. Г. Загороднього. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. – С. 170–182.
5. Белоус І. О. Бібліографічні видання бібліотеки Львівської політехніки у розкритті історії університету та його наукових шкіл / І. О. Белоус // Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів : матеріали V Наук.-практ. конф. / Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Наук. б-ка ; [редкол.: А. А. Садеков та ін.]. – Донецьк : [б. в.], 2009. – С. 20–24.
6. Войтович, І. З історії бібліографування технічної книги у бібліотеці Львівської політехніки / І. Войтович // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника: історія і сучасність : доп. та повідомл. міжнар. наук. конф., Львів, 28–30 жовт. 2010 р. / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка ім. В. Стефаника ; [відп. ред. М. М. Романюк]. – Л. : [б. в.], 2010. – С. 88–91.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

7. Войтович, І. О. Бібліографія як засіб популяризації вітчизняної науки [Текст] / І. О. Войтович // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали другої наук.-практ. конф., 23 верес. 2010 р., Львів / Нац. ун-т "Львів. політехніка", Наук.-техн. б-ка ; [ред. рада: Ю. Я. Бобало, А. Г. Загородній та ін. ; редкол.: О. В. Шишка, Н. Е. Кунанець, Д. О. Тарасов, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрухів]. - Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2010. – С. 255–267.
8. Войтович І. О. Видавнича діяльність відділу наукової бібліографії / І. О. Войтович // Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства : до 165-річчя Нац. ун-ту "Львів. політехніка" / Нац. ун-т "Львів. політехніка", Наук.-техн. б-ка ; редкол.: О. В. Шишка [та ін.]. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2009. – С. 242–248.
9. Волкова И. В. Персональные указатели: опыт создания / И. В. Волкова // Мир библиогр. – 2007. – С. 29–30.
10. Маслова А. Н. Биобиблиография, или персональная библиография / А. Н. Маслова // Мир библиогр. – 2009. – С. 2–10.
11. Соболева А. А. Персональный указатель: теория и методика / А. А. Соболева // Мир библиогр. – 2001. – № 4. – С. 23–26.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна